چارەسەر
بە دوعا (الرُّقى)
لە قورئان و سوننەتدا

نوسینی

سعيد علي وهف القحطاني

وەرگێڕانی

حەمزە بەرزنجی

چارەسـەر
بە دوعا(الرُّقى)
لە قورئان و سوننەتدا

نوسینی

سعيد على وهف القحطاني

وەرگێڕانی

حەمزە بەرزنجی

مافی چاپکردنی پارێزراوە

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی

گرنگی چارەسەرکردن بە قورئان وسوننەت

ان الحمد لله نحمده، ونستعينه. ونستغفره. ونعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سيئات اعمالنا. من يهده الله فلا مضل له. ومن يضلل فلا هادي له. وأشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له. وأشهد انّ محمد عبده ورسوله. صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان الى يوم الدين وسلم تسليما كثيرا.. اما بعد:

بێ گومان چارەسەرکردن بە قورئانی پیرۆزو بەو فەرموودانەی کە لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) هاتووە لەبارەی دوعا خوێندن بەسەر نەخۆشدا چارەسەرێکی بەسوودو شیفادەرێکی تەواوە..(قُلۡ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ هُدٗى وَشِفَآءٞۚ)فصلت/٤٤ (وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلۡقُرۡءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٞ وَرَحۡمَةٞ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارٗا ﴿٨٢﴾)الأسراء/٨٢

لێرەدا بۆ ڕوون کردنەوەی ڕەگەزەکەیە کە بڕوادارانە. وەقورئان بەڕاستی هەمووی شیفایە هەروەکو لەوئایەتەی پێشوودا دیارە[1] (يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَتۡكُم مَّوۡعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمۡ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِي ٱلصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحۡمَةٌ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ۝٥٧)**یونس/٥٧**

وە قورئان چارەسەرێکی تەواوە بۆ هەموو دەردێکی دڵ و لاشەو دنیاو قیامەت. وەهەموو کەسێکیش گونجاوو بەکەڵك نیە بۆ شیفادان بەقورئان. وەئەگەر نەخۆش بەچاکی چارەسەری نەخۆشیەکەی پێکرد بەڕاستی ئیمانەوەو بە وەرگیرانی تەواوو و بیرو باوەڕی دامەزراوە و بەهێنانەدی مەرجەکانی، ئەوا دەردو نەخۆشی هەرگیز بەرگەی ناگرێ. چۆن دەرد بەرگەی ووتەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان دەگرێ کە ئەگەر دابەزیایەتە سەر کێوەکان هەڵی دەکەند.. یان دابەزیایەتە سەر زەوی شەقی دەکرد.

وە هیچ نەخۆشیەك نیە لەنەخۆشیەکانی دڵ و لاشە ئیلا لە قورئاندا ڕێگەی چارەسەرو هۆکاری خۆپاراستنی تێدایە لێی

---

[1] **بڕوانە (الجواب الکافی لمن سأل عن الدواء الشافی)ابن القیم ل (٢٠)**

بـــۆ کەسـێك کــەخوای گــەورە تێگەیــشتنی پێبەخــشیێت بــۆ قورئانەکەی، وەخوای گەورە لەقورئانـدا باسـی نەخۆشیەکان و چارەســـەری دڵ و لاشـــەی کـــردووە. وەنەخۆشـــیەکانی دڵ دووجۆرن:

نەخۆشـی گومـان و دوودڵیـو، نەخۆشـی ئـارەزوو و هـەوەس. وەخوای گەورە باسی نەخۆشییەکانی دڵـی کـردووە بـە گـشتی وەباســـی هۆکارەکـــانی نەخۆشـــییەکەو چارەسەرەکەشـــی کردووە.[٢] وەك دەفەرموێت:

﴿ أَوَلَمۡ يَكۡفِهِمۡ أَنَّآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ يُتۡلَىٰ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحۡمَةٗ وَذِكۡرَىٰ لِقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ٥١ ﴾.العنکبوت/٥١

ابن القیم(رەحمـەتی خـوای لێ بێـت) دەفـەرموێت: (فمـن لم یـشفیه القرآن فلا شفاه الله، ومن لم یکفیه فلا کفاه الله).[٣]

واتــە: ئـەو کەسـەی قورئـان نەبێتـە چارەسـەرکەری خـوا شـیفای نـەدات، وەئـەوەی قورئـان بـەس نـەبێت بـۆی و ڕازی نـەکات خـوا ڕازی نەکات. وەنەخۆشییە جەستەییەکانیش قورئان ڕێگـەی

---

[٢] بڕوانە زاد المعاد ٤/٦ و ٣٥٢/٤

[٣] زاد المعاد٣٥٢/٤

چارەسـەرکردن و هـەموو بنـچینەکانی دیـاری کـردووە، وە ئـەو بنچینانەی چارەسەرکردنی لاشە هەمووی لە قورئاندا هەیـە کـە ئـەوانیش سـیانە: پاراسـتنی تەندروسـتی وە خۆپاراسـتن لـە ئەزێتدەرەکان. وەوازهێنان لە مادە تێکدەرە زیانبەخشەکان وە ئەمەش بەڵگەیە لەسەر هەموو بەشەکانی تری ئەم جۆرە.[٤]

وە ئەگـەر بەنـدە بـە چـاکی جارەسـەری خـۆی بـە قورئـان بکـات ئەوا ئەبینیٚ کە چەندە کاریگەریەکی سەرسوڕهێنەری هەیـە لـە شیفادانی خێرادا.

ئیمامی ابن القیم دەفەرموویێت: (کاتێك بەسـەرمدا تێپـەڕی کـە لـە مەککـەدا نـەخۆش کـەوتم، وە هـیچ پزیـشك و دەرمـانێکم شـك نـە دەبـرد، بۆیـه خـۆم چارەسـەری خـۆمم دەکـرد بەسـورتی (الفاتحـة)وکاریگەریـەکی سەرسـوڕهێنەرم بـەدی کـرد، هەنـدێك ئاوی زەمزەمم هێناو چەند جارێك سورەتی(الفاتحة)م بەسـەردا دەخوێنـدەوەو ئـەم خـواردەوە.. سـەیرم کـرد بەتـەواوی چـاك دەبوومەوە، بۆیە ئیتر لە هەموو ئازارێکدا ئەم شتەم دەکردو بەو

---

[٤] هەمان سەرچاوەی پێشوو ٣٥٢/٤و ٦/٤

پەڕی کەڵك سوودم لێوەر دەگرت، وەئەم شتەم باس دەکرد بۆ هەر کەسێ کە ئازاری هەبوایەو زۆربەیان بەخێرایی چاك دەبوونەوە.[٥]
وەهەروەها چارەسەر کردن بەو دوعایانەی لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) وارید بووە لەچاکترین دەرمانە. وە پاڕانەوەی دوور لە بەربەست لە بەسوودترین هۆکارێکە بۆگەڕاندنەوەی ناخۆشیو گیرابوونی مراد و داواکاری، وە کاریگەرترین دەرمانە بەتایبەتیش ئەگەر لەگەڵ سووربون (الحاح)و دووبارە کردنەوەی زۆردا بێت تیایدا. وە ئەمەش دوژمنی نەخۆشییەو بەرەنگاری دەبێتەوەو چارەسەری دەکات و ڕێگری دابەزینی دەکات، یان سووکی دەکاتەوە ئەگەر دابەزی.[٦] (الدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل فعليكم عباد الله بالدعاء).[٧]
واتە: پاڕانەوە کەڵکی هەیە بۆ ئەو بەڵایەی کە دابەزیوەو ئەوەی کە دانەبەزیوە، دە بەندەکانی خوا بپاڕێنەوە.(لايرد القضاء الا الدعاء، ولا يزيد في العمر الا البر).[٨]

---

[٥] بڕوانە زاد المعاد ١٧٨/٤، والجواب الكافي لاپەڕە (٢١)

[٦] بڕوانە الجواب الكافي لاپەڕە (٢٢-٢٥)

[٧] الترمذي والحاكم وأحمد وحسنه الالباني . بڕوانە صحيح الجامع ١٥١/٣ برقم٣٤٠٣

[٨] الحاكم والترمذي وأحمد وحسنه الألباني بڕوانە سلسلة الاحاديث الصحيحة ٧٦/١برقم ١٥٤

واتە: هیچ شتێك نابێتە هۆی گەڕاندنەوەی قەزا تەنها پاڕانەوە نەبێت، وە هیچ شتێك نیە ببێتە هۆی زیادبوونی تەمەن جگە لە چاکە.

بەڵام لێرەدا شتێك هەیە کە دەبێت ئاگادار بین لێی: ئەویش ئەوەیە کە ئایەتەکانی قورئان و زیکرەکان و پاڕانەوەکان و پەنا گرتنەکان کە بۆ چارەسەر دەکرێت و دوعای پێ دەکرێت لە خودی خۆیدا بە کەڵك و شیفادەرە بەڵام پێویستی بە وەرگیران و بەهێزی بکەرەکەیو کاریگەری هەیە. کەواتە هەرهاتێك شیفاکە دوور کەوتەوەو نەدرا ئەوە لەبەر لاوازی کاریگەری بکەرەکەی بووە، یان لەبەر وەرنەگیرانی ئەو کەسەی لێی دەکرێ یان لەبەر بەرهەڵستکارێکی بەهێز کەبەرهەڵستی کاریگەری دەرمانەکە دەکات.. کەواتە چارەسەر بەدوعا بەدوو شێواز دەبێت:

<u>یەکێکیان لەلایەن نەخۆشەکەوەو</u> ئەوی تریان لەلای چارەسەرکەر، ئەوەی کە لە لای نەخۆشەوەیە سەر دەگرێ بەهۆی بەهێزی دەروونیو ڕاستی ڕوو کردنە خوای گەورەو باوەڕبوونی تەواوی بەوەی کە قورئان شیفاو رەحمەتە بۆ بڕواداران. وەپەنا گرتنی راست کە دڵ و زوبان پێی ڕاهاتووە،

لەبەرئەوەی ئەم جۆرە کارە جەنگینە وە جەنگاوەریش سەرکەوتنی دەست گیر نابێت بەسەر دوژمندا مەگەر بە دوو شت نەبێت:
ئەبێ چەکەکەی خۆی لە خۆیدا چاك بێت، وە دەبێت بازووی بەهێز بێت. وەهەر کات یەکێك لەم دووانە نەما ئەوا چەکەکە زۆر کارگەری نابێت چ جای ئەوەی کە ئەگەر هەردوو شتەکە نەما، ئەوا ئەو کاتە دڵ دەبێتە کاولە لە یەکتاپەرستیو پشت بەستن و تەقواو روو تێکردن و بەبێ چەکیش دەمێنێتەوە.
وە شێوازی دووەم لەلایەنی چارەسەرکەرەوەیە بە قورئان و سوننەت: ئە بێت ئەمیش ئەو دوو سیفەتەی تیابێت.[٩]
لەبەر ئەوە ابن التین (ڕەحمەتی خوای لێ بێت) دەفەرموێت: (الرقى بالمعوذات وغيرها من أسماء الله هو الطب الروحاني اذا كان على لسان الابرار من الخلق حصل الشفاء بإذن الله تعالى).[١٠]
واتە: دوعای چارەسەرکردنی نەخۆشی بە پەناگرتن و غەیری ئەو لە ناوەکانی خوا چارەسەرێکی ڕۆحانیيە ئەگەر لەسەر

---

[٩] بروانە زاد المعاد٤/٦٨ والجواب الكافي لا ٢١

[١٠] فتح الباري ١٠/١٩٦

زوبانی خەڵکانی پاکی بێتاوان ڕوویدا ئەوا شیفا دەدرێت بە ئیزنی خوای گەورە.

وەزانایان هەموویان یەکدەنگن لەسەر ئەوەی کە دوعاکردن بۆ چارەسەری نەخۆشی جائیزە لەکاتی کۆ بوونەوەی ئەم سێ مەرجە تیایدا:

١-ئەبێت دوعاکە بە ووتەی خوای گەورە بێت یان بە ناوەکانی یان بەسیفاتەکانی یان بە ووتەی پێغەمبەرەکەی بێت(ﷺ).

٢-ئەبێت دوعاکە بە زوبانی عەرەبی بێت یان بەوشێوەیەی کە ماناکەی جیابکرێتەوە لەشتی تر.

٣-ئەبێت باوەڕی وابێت کە دوعا هیچ کاریگەری ذی‌یە بە تەنها بەڵکو بە توانای خوای گەورەیە.[11] وە دوعاش هۆیەکە لە هۆکارەکان.

لەبەر ئەم گرنگیە زۆرە بەشی دوعام لەکتێبەکەم (الذکر والدعاء والعلاج بالرقی من الکتاب والسنة) کورتکردەوەو چەند سودێکی بەکەڵکم زیادە خستە سەری ئەگەر خوا بیەوێت. وەداواکارم لە خوای پەروەردگاری بەرز بە ناوە

---

[11] بروانه فتح الباری ١٩٥/١٠. وفتاوی العلامه ابن باز ٣٨٤/٢

جوانــەكانیو سـیفەتە بــەرزەكانی كــەوام لــێ بكــات تــەنها لەبەرخاتری خۆی بێت و كەڵك و سوودم پێبگەیەنێ بەهۆیـەوە، وە كەڵك بەو كەسەش بگەیـەنێت بە هۆیـەوە كـە دەیخوێنێتـەوە یان چاپی دەكات یان دەبێتە هۆكار بۆ بڵاوكردنـەوەی، وەكـەڵك بــە هــەموو موســڵمانان بگەیــەنێت چــونكە هــەر خــۆی سەرپەرشتكاری ئەو شتەیەو بەتوانایە بەسەریدا.

وصلى الله وسلم و بارك على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان الى يوم الدين

هەژاری لای خوا

سعيد بن على بن وهف القحطانى

حرر فى ١٤١٤/٦/١٨ هـ

چارەسەرکردنی جادوگەری(السحر)

چارەسەری خوایی بۆ چادووگەریّتی دوو بەشە :

<u>بەشــی یەکــەم</u> ئــەو شــتەی کــە خــۆی پیّــدەپاریّزریّت لــە جادوگەریّتی پیّش ڕوودانی لەوانە:

١ – هەستان بە ئەنجام دانی هەموو واجبەکان، وە وازهیّنان لە هەموو حەرامەکان، وەتەوبە کردن لەهەموو خراپەکان.

٢– زۆر خویّنـدنی قورئـانی پـیرۆز بـە جۆریّـك هـەموو ڕۆژیّـك بەشیّکی دیاری کراوی هەبیّت لە خویّندنەوەی.

٣– خۆپاراســتن بـــە پاڕانـــەوەو پەناگرتنـــەکان و زیکـــرە شـەرعیەکان: لەوانـە ووتنـی(بـسم الله الـذی لایـضر مـع اسمـە شیء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم)سیّ جار لە بـەیانیان و ئیّوارانـدا.[١٢] وە خویّنـدنی (آیــة الکرســی)دوای هــەموو نویّــژەکان و لــەکاتی خەوتنــدا، وەلــە بــەیانیان و ئیّوارانــدا،[١٣] وەخویّنــدنی ســورەتی (قــل هــو الله احــد) و(المعـوذتین)واتـە سـورەتی (الفلـق و النـاس) سـیّ جـار لـە

---

[١٢] الترمذيوابو داود وابن ماجه. بڕوانە صحيح ابن ماجه٢/٣٣٢

[١٣] بڕوانە: الحاكم وصحيحه وافقه الذهبی ١/٥٦٢ و صحيح الترغيب والترهيب للالبانی ١/٢٧٣ برقم ٦٥٨

بەیانیان و ئێوارانداو لەکاتی خەوتندا، وە ووتنی (لااله الا الله وحده لا شریك له، له الملك وله الحمد وهو علی كل شيء قدير)سەد (١٠٠) جار لە ڕۆژێکدا.[١٤] وەپارێزگاری کردن لە زیکرەکانی بە یانیان و ئێواران و زیکری دوای نوێژەکان و زیکری خەوتن و هەستان لە خەوو زیکری چوونەماڵەوەو هاتنە دەرەوە لێی. وە زیکری چونە مزگەوت و هاتنە دەرەوە لێی، وەدوعای چوونە سەرئاوو هاتنە دەرەوە لێی. وە دوعای بینینی کەسێکی تووش بوو بە بەلایەك، وە غەیری ئەمانە. کە زۆرم لەم زیکرو نزایانە هێناوەتەوەو باسم کردوە لە (حصن المسلم)دا بە پێی شێوازو بۆنەو شوێن و کاتەکانی. بێگومان پارێزگاری کردن لەمانە لەو هۆکارانەن کە ڕێگرن لە تووش بوون بە (سحر)و (چاو)و (جنۆکە) بە ئیزنی خوای گەورە. وە هەروەها لە گەورەترین چارەسەرێکە دوای تووش بوون بەم بەلایانەو غەیری ئەمانەش.[١٥]

---

[١٤] البخاری ٤/٩٥، ومسلم ٤/٢٠٧١

[١٥] بڕوانە: زاد المعاد٤/١٢٦، ومجموع الفتاوی العلامه ابن باز٣/٢٧٧ وە بڕوانە ئەو (دە) هۆکارە کە بەهۆیەوە خراپەی حەسوودبەرو ساحر لادەبرێ لە بەشی سێیەم لە چارەسەرکردنی چاو لەم کتێبەدا.

٤-خــواردنی حــەوت دەنکــە خورمــا لەســەر برســێتی لــە بەیانیانیاندا ئەگەر گونجا، بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ):
(من أصطبح بسبع تمرات عجوة لم يضره ذلك اليوم سم ولا سحر).[١٦]

واتە: هەرکەسێك بەیانی لەسەر برسێتی حەوت خورمای تەڕی (عجوة) بخوات ئەوا ئەو ڕۆژە نە ژەهرو نە سیحر کاری تێناکەن و زیانی پێناگەیەنێت، وەچاکتروایە لە خورمای شاری (مەدینە) بێت لە نێوان (الحرتين)هەروەك لە ڕیوایەتی ئیمامی موسلیم دا هاتووە، وە مامۆستای بەڕێز(عبدالعزيزی کوڕی عبداللهی کوڕی بـــــاز) پێی وایە کە هەموو جۆرە خورمایەکی شاری مەدینە ئەم سیفەتەی تێدا هەیە بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): ((من اكل سبع تمرات مما بين لابيتها حين يصبح......)فەرموودەکە.[١٧]
هەروەکو پێی وایە کە ئەمە چاوەڕون دەکرێت لەو کەسەی کە حەت خورما دەخوات لەغەیری خورمای (مەدینە) بەهەموو شێوەیەك .

[١٦] البخاری مع الفتح ٢٤٧/١٠. ومسلم ١٦١٨/٣
[١٧] مسلم ١٦١٨/٣

بەشی دووەم: چارەسەر کردنی سیحر دوای ڕوودانی ئەمیش چەند جۆرێکە:

جۆری یەکەم: دەرهێنان و پوچەڵ کردنەوەی ئەگەر شوێنەکەی زانی بەو ڕێگایانەی کە شەرع ڕێی پێداوە، وەئەمەش ئەوپەڕی ڕێگاو هۆکارە کە زۆر جار چارەسەری سیحر لێ دراوی پێ دەکەن.[١٨]

جۆری دووەم: بە دوعای شەرعی، وە لەوانە:[١٩]

أ- حەوت گەڵای (سیدری سەوز) لە نێوان دوو بەردا یان شتی ڕەقدا دەکوتێ و دەیهێنێ و پاشان ئەوەندەی ئاو پێدا دەکات کە بەشی خۆشتن بکات و ئەم ئایاتانەی بەسەردا دەخوێنێت:

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ

---

[١٨] بڕوانە: زاد المعاد ١٢٤/٤. والبخاری مع الفتح ١٣٢/١٠. ومسلم ١٩١٧/٤. ومجموع الفتاوی ابن باز ٢٢٨/٣

[١٩] بڕوانە (فتح الحق المبین فی العلاج الصرع والسحر والعین)ل ١٣٨.

بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ ۖ
وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ ﴾ **البقره ٢٥٥**

﴿ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا
يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا۟
هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟ صَٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾
قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ ﴾
الأعراف/١١٧-١٢٢

﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ٱئْتُونِى بِكُلِّ سَٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ
قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا۟ مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ قَالَ
مُوسَىٰ مَا جِئْتُم بِهِ ٱلسِّحْرُ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ سَيُبْطِلُهُۥٓ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصْلِحُ
عَمَلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ ٱللَّهُ ٱلْحَقَّ بِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ
ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ ﴾ **يونس٧٩-٨٢**

﴿ قَالُواْ يَـٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلۡقِيَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنۡ أَلۡقَىٰ ﴿٦٥﴾ قَالَ
بَلۡ أَلۡقُواْۖ فَإِذَا حِبَالُهُمۡ وَعِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ إِلَيۡهِ مِن سِحۡرِهِمۡ أَنَّهَا تَسۡعَىٰ
﴿٦٦﴾ فَأَوۡجَسَ فِي نَفۡسِهِۦ خِيفَةٗ مُّوسَىٰ ﴿٦٧﴾ قُلۡنَا لَا تَخَفۡ إِنَّكَ
أَنتَ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلۡقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلۡقَفۡ مَا صَنَعُوٓاْۖ إِنَّمَا صَنَعُواْ
كَيۡدُ سَٰحِرٖۖ وَلَا يُفۡلِحُ ٱلسَّاحِرُ حَيۡثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلۡقِيَ ٱلسَّحَرَةُ سُجَّدٗا
قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِرَبِّ هَٰرُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾﴾ **طه٦٥/٧٠**

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ لَآ أَعۡبُدُ مَا تَعۡبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَآ
أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ﴿٣﴾ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٞ مَّا عَبَدتُّمۡ ﴿٤﴾ وَلَآ
أَنتُمۡ عَٰبِدُونَ مَآ أَعۡبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ﴿٣﴾
وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ ﴿٤﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلۡفَلَقِ ﴿١﴾ مِن شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ
إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِي ٱلۡعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِن شَرِّ
حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

بسم الله الرحمن الرحيم

قُلۡ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ ٱلنَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ﴿٣﴾
مِن شَرِّ ٱلۡوَسۡوَاسِ ٱلۡخَنَّاسِ ﴿٤﴾ ٱلَّذِي يُوَسۡوِسُ فِي صُدُورِ
ٱلنَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ ﴿٦﴾

وەدوای خوێندنی ئەم ئایەتانەی کە باس کرا بەسەر ئاوەکەدا. سێ جار لێی دەخواتەوەو بە پاشماوەکەی خۆی پێ دەشوات. وەبەمەش نەخۆشیەکە لادەچێت و نامێنێت بە ویستی خوای گەورە، وەئەگەر پێویستیی بە دووبارە کردنەوە کرد دووجار یان زیاتر قەیدی ناکات هەتاکو نەخۆشیەکە لادەچێت، وەئەمەش زۆر تاقیکراوەتەوەو خوای گەورە بەهۆیەوە

سوودی گەیاندووە، وەئەمە بەسوودە بۆ کەسێك کە (تاڵ کرابێ) لەلای خێزانەکەی.[٢٠]

ب- سورەتی (الفاتحە) و (ایە الکرسی)و دوو ئایەتی کۆتایی سوورەتی البقرە، و سورەتی (الاخلاص) و (الفلق و الناس)دەخوێنێت سێ جار یان زیاتر لە گەڵ فووکردن و دەست هێنان بە ئازارەکەدا بەدەستی ڕاست.[٢١]

ج-چەند پەنا گرتن و دوعای چارەسەری نەخۆشی(الرقی)و پاڕانەوەیەکی گشتی (الجامعە):

١. (أسأل الله العظیم رب العرش العظیم أن یشفیك. حەوت جار).[٢٢]

---

[٢٠] بڕوانە ابن باز٣/٢٧٩ وفتح المجید ل ٣٤٦. و(الصارم البتار فی التصدی للسحرە والاشرار)ی وحید عبدالسلام ل ١٠٩-١١٧ کە لێرەدا چەند دوعایەکی بەسوودی درێژی بەکەڵك هەیە ان شاءالله تعالی. ومنصف عبدالرزاق ١٣/١١. وفتح الباری١٠/٢٣٣

[٢١] بڕوانە: البخاری مع الفتح ٩/٦٢و مسلم ١٧٢٣/٤، والبخاری مع الفتح ٢٠٨/١٠

[٢٢] الترمذی وأبو داود ١٨٧/٣، والترمذی ٤١٠/٢، وبڕوانە صحیح الجامع ١٨٠/٥و٣٢٢.

٢. خۆش دەست دەخاتە سەر ئەو شوێنەی ئازاری دێ لە لەشیداو سێ جار دەڵێت(بسم الله)، وە حەوت جار دەڵێت (أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر).[٢٣]

٣. (أللهم رب الناس أذهب البأس وأشف أنت الشافي لا شفاء الا شفاء ك شفاء لا يغادر سقما).[٢٤]

٤. (أعوذ بكلمات الله التامة من كل شيطان وهامة. ومن كل عين لامة).[٢٥]

٥. (أعوذ بكلمات الله التامات من شر ماخلق).[٢٦]

٦. (اعوذ بكلمات الله التامات من غضبه وشر عباده ومن همزات الشياطين وأن يحضرون).[٢٧]

٧. (اعوذ بكلمات الله التامات التي لايجاوزهن بر ولا فاجر من شر ماخلق، وبرأ و ذرأ، ومن شر ماينزل من السماء ومن شر

---

[٢٣] مسلم ١٧٢٨/٤

[٢٤] البخاری مع الفتح٢٠٦/١٠، ومسلم ١٧٢١/٤.

[٢٥] البخاری مع الفتح ٤٠٨/٦

[٢٦] مسلم ١٧٢٨/٤

[٢٧] أبوداود الترمذی، وبڕوانە صحيح الترمذی ١٧١/٣

مايعرج فيها، ومن شر ما ذرأ في الأرض، ومن شر ما يخرج منها، ومن شر فتن الليل والنهار، ومن شر كل طارق الا طارقا يطرق بخير يا رحمن).[٢٨]

٨. (اللهم رب السموات السبع ورب العرش العظيم، ربنا ورب كل شيء. فالق الحب والنوى، ومنزل التوراة والأنجيل والقرآن، أعوذ بك من شر كل شئ أنت آخذ بناصيته، انت الأول فليس قبلك شئ، وأنت ألآخر ليس بعدك شئ، وأنت الظاهر فليس فوقك شئ، وأنت الباطن فليس دونك شئ).[٢٩]

٩. (بسم الله أرقيك من كل شئ يؤذيك ومن شر كل نفس أو عين حاسد الله يشفيك بسم الله أرقيك).[٣٠]

١٠. (بسم الله يبريك ومن كل داء يشفيك ومن شر حاسد اذا حسد ومن شر كل ذي عين).[٣١]

---

[٢٨] مسند احمد ١١٩/٣ بأسناد صحيح، وابن السنى برقم ٦٣٧ و بروانه: مجمع الزوائد١٠/١٢٧

[٢٩] مسلم٤/٢٠٨٤

[٣٠] مسلم عن ابى سعيد (رضي الله عنه)٤/١٧١٨

[٣١] مسلم عن عائيشة(رضي الله عنها)٤/١٧١٨.

١١. (بسم الله أرقيك من كل شئ يؤذيك من حسد حاسد ومن كل ذي عين الله يشفيك).[٣٢]

وه ئـهم پـهنا گـرتن و پاڕانهوانـه چارهسـهری جادووگـهرێتی (سـحر)و چـاوو دهسـت وهشـاندنی جنۆکـهو هـهموو نهخۆشـییهکانی پـێ دهکرێـت. وهئهمانـه دوعـای گـشتییه بهسوودن به ئیزنی خوای گهوره.

جۆری سێ یهم :

دهرهێنانی خوێن به کهڵهشاخ گرتن (الحجامه) لهو جێگهیه یان ئهندامهی که شوێنهواره جادوگهرێتییهکهی تێدا دهرکهوتووه ئهگهر ئهمه گونجا، وه ئهگهر نهگونجا ئهوا ئهو چارهسهرانه کافیه که باسمان کرد سوپاس بۆ خوای گهوره.[٣٣]

---

[٣٢] سنن ابن ماجه عن عباده بن الصامت(رضي الله عنه) و بڕوانه: صحيح ابن ماجه ٢/٢٦٨

[٣٣] بڕوانه زاد المعاد٤/١٢٥ وه لهوێدا چهند جۆرێك چارهسهری جادوگهرێتی ههیه دوای ڕوودانی خراپ نیه ئهگهر تاقی بکهیتهوهو سوودی لێ وهربگری، وه بروانه: مصنف ابن أبی شیبه ٧/٣٨٦-٣٩٧وفتح الباری١٠/٢٣٣-٢٣٤. ومصنف عبدالرزاق١١/١٣ والصارم البتار ل١٩٤-٢٠٠ والسحر حقيقته وحكمه للدكتور مسفر الدمينی ل ٦٤-٦٦.

جۆری چوارەم:

دەرمانە سروشتیەکان، چەند دەرمانێکی سروشتی بەسوود هەن کە قورئانی پیرۆزو سوننەتی پاك دەست نیشانیان کردووە کە ئەگەر مرۆڤ بە یەقین و ڕاستی ڕوون کردنە خوای گەورەوە وەری بگرێت لەگەڵ ئەوەدا کە باوەڕی وابێت کە سوود بەخشینی لە لایەن خوای گەورەوەیە، ئەوا بە ویستی خوا سوودی پێدەگەیەنێت. هەروەك چەند دەرمانێکی گیراوەش هەیە لە گژوگیاو لەوبابەتانە، وە ئەمەش بەندە لەسەر تاقی کردنەوەو هیچ رێگرێك نیە لە بەکارهێنان و کەڵك وەرگرتن لێی بە پێی شەرع بە مەرجێك کە حەرام نەبێت.[٣٤]

وە لەو چارەسەرە سروشتیانەی سوودیان دەبێت بە ئیزنی خوا: (هەنگوین،[٣٥] وە ڕەشکە(الحبة السوداء)[٣٦]، وەئاوی زمزەم[٣٧] بەپێی فەرموودەی خوای گەورە: ﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ

---

[٣٤] بڕوانە: فتح الحق المبين فى علاج الصرع والسحر والعين ل ١٣٩.

[٣٥] بڕوانە :ل (٥٣) و (فتح الحق المبين)ل ١٤٠.

[٣٦] بڕوانە: ل(٥٢) و (فتح الحق المبين) ل ١٤١

[٣٧] بڕوانە: ل (٥٤) و(فتح الحق المبين) ل١٤٤

مَآءً مُّبَٰرَكًا فَأَنۢبَتۡنَا بِهِۦ جَنَّٰتٖ وَحَبَّ ٱلۡحَصِيدِ ﴿٩﴾) ق/٩، **وه زەيتى زەيتوون بە پێی فەرموودەی پێغەمبەر(ﷺ): (كلوا الزيت وادهنوا به فإنه من شجرة مباركة).**[٣٨]

واتە: زەيتەكەی بخۆن و خۆتانی پێ چەور بكەن چونكە لە دارێكی پیرۆزە. وەئەمەش لە واقیعی تاقی كردنەوەو بەكارهێنان و خوێندنەوەدا چەسپاوە كە چاكترین زەیتە،[٣٩] **وە لە چارەسەرو دەرمانە سروشتی‌یەكان:**

خۆشۆردن و خۆ پاك كردنەوەو خۆ بۆن خۆش كردن.[٤٠]

٢-چارەسەركردنی چاو لێدراوی:

چارەسەر كردنی چاولێدان چەند بەشێكە:

بەشی یەكەم: پێش تووش بوون.. ئەویش چەند جۆرێكە:

---

[٣٨] **احمد في المسند ٣/٤٩٧. والترمذي وابن ماجه، وصححه الالباني في صحيح الترمذي ٢/١٦٦**

[٣٩] **بڕوانە: (فتح الحق المبين في علاج الصرع والسحر والعين) ل١٤٢.**

[٤٠] **بڕوانە: سەرچاوەی رابردوو ل ١٤٥.**

١- خۆپاراستن و پارێزگاری لەو کەسەی کە لە چاوی ئەترسی، ئەویش بە زیکرەکان و پاڕانەوەو پەناگرتنە شەرعیەکان، هەروەك لە بەشی یەکەمدا لە چارەسەر کردنی جادوگەرێتیدا باسمان کرد.[٤١]

٢- ئەوەی کە ئەترسێت لە تووش بوونی شتێك بەهۆی چاوی خۆیەوە، ئەگەر شتێکی لە خۆی یان لە ماڵی یان لە منداڵی یان براکەیدا یان لە غەیری ئەمانەدا بینی کە ببێتە مایەی سەرسوڕمانی بەرامبەرەکەت بپارێتەوەو بڵێ: (ماشاءالله لاقوة الا بالله، اللهم بارك عليه). بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ): (اذا رأی أحدکم من أخیه مایعجبه فلیدع له بالبرکة).[٤٢]

واتە: ئەگەر یەکێك لە ئێوە شتێکی بینی لە براکەیدا کە سەرسامی دەکرد بابپاڕێتەوە بۆی بە بەرەکەت.

---

[٤١] بڕوانە: سەرچاوە رابووردو، وە لاپەرە(١٢) لەم کتێبەدا..

[٤٢] موطأ مالك ٢/٩٣٨ وابن ماجه ٢/١١٦٠ واحمد٤/٤٤٧ بڕوانە: صحيح ابن ماجه ٢/٢٦٥ و بڕوانە: زادالمعاد ٤/١٧٠و (الصارم البتار في التصدي للسحره ولاشرار)ی شيخ وحيد عبدالسلام ل ٢٢٩-٢٥٢.

٣- شاردنەوەی چاکەکانی ئەو شتەی کە دەترسیٚ چاوی لیٚ بکریٚ.[٤٣]

بەشی دووەم: دوای تووش بوون بە چاو، ئەمیش چەند جۆریٚکە:

١-ئەگەر (چاو پیسەکە)زانرا کیٚیە فەرمانی پیٚ بکریٚت کە دەست نویٚژ هەڵبگریٚ و پاشان ئەوەی کە تووش بووە بە چاو بە ئاوەکە خۆی بشوات.[٤٤].

٢-زۆر خویٚندنی (قل هو الله أحد) و (الفلق والناس) و (الفاتحه) و (أیه الکرسی)وە کۆتایی سورەتی(ألبقره)، وە پاڕانەوە شەرعیەکان لەگەڵ فووکردن و مەسح کردنی شویٚنی ئازارەکە بە دەستی ڕاست، هەروەك لە جۆری دووەمدا لە چارەسەرکردنی جادوگەریٚتیدا باسکرا لە بڕگەی (ج) لەژمارە ١-١١.[٤٥]

---

[٤٣] بڕوانە: شرح السنه للبغوی١٣/١١٦ زادالمعاد ٤/١٧٣.

[٤٤] بڕوانە: سنن أبی داود٩/٥ وزادالمعاد٤/١٦٣. وبڕوانە: (الوقایە والعلاج من الکتاب والسنه)ی محمد بن شاییع ل ١٤٤-١٤٧.

[٤٥] بروانە لاپەرەرە (١٥) لەم کتیٚبەدا

٣-(سورەتەكان ئەخوێنرێ بە ئاوێكدا لەگەڵ فووكردن، پاشان لێی دەخواتەوەو پاشماوەكەی دەكرێت بەسەریدا.[٤٦] یاخود بەسەر زەیتێكدا دەخوێنرێت و خۆی پێ چەوردەكات).[٤٧] خۆ ئەگەر خوێندنەكە بەسەر ئاوی (زمزم)دا بێت ئەوە تەواوترە ئەگەر گونجا،[٤٨] یان بەسەر ئاوی ئاسماندا(واتە باران).[٤٩]

٤-قەیدی ناكات ئەگەر چەند ئایەتێك لە قورئان بنوسێتەوە بۆ نەخۆش و پاشان ئاوی پێدا بكرێ و بیخواتەوە،[٥٠] وە لەو ئایەتانە سورەتی (الفاتحە)و (أیە الكرسی)و دوو ئایەتی كۆتایی سورەتی (البقرە)و (قل هو ألله أحد)و(ألفلق و والناس)، وە پاڕانەوە شەرعیەكان هەروەكو لە جۆری دووەمدا لە چارەسەركردنی جادوگەرێتیدا باس كرا بڕگەی (ب)و(ج)لەژمارە١-١١[٥١]

---

[٤٦] سنن ابی داود٤/١٠ پێغەمبەر (ﷺ)ئەمەی كرد لە سابتی كوڕی قەیس.

[٤٧] مسند احمد ٤٩٧/٣ بڕوانە(سلسلة الأحادیث الصحیحة ١٠٨/١ برقم ٣٧٩)

[٤٨] بروانە لاپەرە ٦ و ٢٣ و ٥٥

[٤٩] بروانە لاپەرە ١٧

[٥٠] بڕوانە(زاد المعاد)ی ابن القیم٤/ ١٧٠وفتاوی ابن تیمیە ٦٤/١٩

[٥١] بروانە لاپەرە (١٥) لەم كتێبەدا

بەشی سێهەم: ئەنجام دانی چەند هۆکارێك کە پاڵ بە چاوی حەسوودەوە دەنێت و خراپەی دوور دەخاتەوە ئەویش بەم جۆرەیە:

١-پەناگرتن بەخوا لە خراپەی.

٢-پارێزکاری(تقوی)ی خوای گەورەو پاراستنی فەرمانەکان و نەهییەکانی:(احفظ الله یحفظك..).[٥٢]

واتە: سنورەکانی خوا بپارێزە خوا دەتپارێت.

٣-ئارامگری لەسەر حەسوودبەرو لێ بووردن لێی و شەڕی لەگەڵدا نەکات، وەگلەیی لەلا نەکات و باسی ئەزیەت دانەکەی بۆ سەرئەم نەکات لەلای.

٤-پشت بەخوا بەستن چونکە هەر کەس پشت بە خوا ببەستێ ئەوە بەسیەتی.

٥-لە حەسوودبەر نەترسێ و دڵی پڕ نەکات لە بیرکردنەوە لێی. کە ئەمەش لە بەسوودترین چارەسەرە.

٦-ڕووکردنە خواو دڵسۆزی بۆی و داواکردنی ڕەزامەندی لە خوای گەورە.

---

[٥٢] الترمذی بڕوانە: صحیح الترمذی٢/٣٠٩

٧-تەوبەکردن لە تاوانەکان، چونکە تاوان دوژمنەکان زاڵ دەکات بەسەر مرۆڤدا: ﴿وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٖ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَيَعۡفُواْ عَن كَثِيرٖ ٣٠﴾ سورەتی (الشوری)ئایەتی/٣٠

٨-خێرکردن و چاکەکردن چەندێك دەتوانیٚ، چونکە ئەمە کاریگەریەکی سەرسوڕهێنەری هەیە بۆ لابردنی بەڵاو چاوو خراپەی حەسوودبەر.

٩-کوژاندنەوەی ئاگری حەسوودبەرو یاخی و ئەزیەتدەر بە چاکەکردن لەگەڵیداو هەرکاتێك ئەزیت و خراپەو یاخیو حەسوودی زیادکرد لەسەرت تۆش زیاتر چاکەی لەگەڵدا بکەو ئامۆژگاری بکەو بەزەییت پێیدا بێتەوەو ئەمەش کەس ناتوانێت ئەنجامی بدات مەگەر کەسێك پاداشتێکی گەورەی لەلای خودا هەبێت.

١٠-نویٚ کردنەوەی یەکتاپەرستیو پاکردنەوەو دڵسۆزی بۆ ئەو خوا بەهێزە کار بەجێیەی کە هیچ کەسێك زیان و سوودی پیٚ ناگات مەگەر بە ئیزنی ئەو. وەهەر ئەو کۆکەرەوەی هەموو ئەمەیەو ئاڕاستەی ئەم هۆکارانەیە. چونکە یەکتاپەرستی

قـەڵای گـەورەی خوایی‌یـە کـە هەرکەسـێك تێـی بـچێت لـە پارێزراوان دەبێت.

وەئەمانـە(دە) هۆکـاربوون کـە بەهۆیـەوە خراپـەی حەسـوودبەرو چاوپیس و جادوگەر یاڵ پێوەدەنرێ و لادەدرێت.[53]

٣-چارەسەری چوونە ژوورەوەی جنۆکەبۆ مرۆڤ

چارەسەری ئەو کەسەی ڤێ و پەرکەمی هەیە کە جنۆکە چوبێتە لەشی‌یەوەو خۆی تێکەڵ کردبێ دووبەشە :

بەشی یەکەم: پێش تووش بوون: لە خۆپاراستن و پارێزگاری کـردن لـە هـەموو فـەرزەکان و واجیبـەکان و دوور کەوتنـەوە لـە هـەموو حەرامـەکان، وەگەڕانـەوە پەشـیمان بوونـەوە لەهـەموو تاوانـــەکان و خۆپاراســـتن بـــە زیکـــرو دوعـــاو پەناگرتنـــە شەرعیەکان.

---

[53] بڕوانە: (بدائع الفوائد)ی ابن القیم ٢/٢٣٨-٢٤٥

بەشی دووەم :چارەسەر کردن دوای چوونە ژورەوەی چنۆکە:

ئـەمیش بـە خوێندنـەوەی چارەسـەر دەبـێ لـە لایـەن ئـەو موسـڵمانەی کـە دڵ وزوبـان و دۆعاکـەی بـۆ کـەس نەخۆشـەکە ئـاوێزان کـردووە. وە گـەورەترین چارەسـەر(الرقـی)یـە بەسـورەتی(الفاتحـە)[٥٤]و(ایـە الکرسـی)و دووئایـەتی کۆتـایی سورەتی (البقرە)و (قل هو اللّه أحد)و (والفلق و الناس) لەگـەڵ فـووکردن بەسـەر کەسـەکەداو سـێ بارەکردنـەوەی ئەمـە یـان زیاتر، وە غـەیری ئـەمان لەئایەتـەکانی قورئان. چونکە قورئان هـەمووی شـیفای تێدایـە بـۆ ئـەوەی لـە سـنگەکاندایەو شـیفاو هیدایەت و ڕەحمەتە بۆ بڕواداران.[٥٥] وە پاڕانەوە(الرقی)یەکان هەروەك لە جۆری دووەمدا لـە چارەسەرکردنی جادووگەرێتیدا باسکراوە. بڕگەی (ب)،(ج)[٥٦] وە لـەم چارەسەرەشدا پێویسـتە دوومەرجی تێدا بێت:

---

[٥٤] بڕوانـە: سـنن ابـی داود٤/١٣-١٤، وأحمـد٥/٢١٠، وسلـسله الأحاديـث الصحيحة/ژمارە٢٠٢٨

[٥٥] بڕوانە: الفتح الربانی ترتيب مسند الامام أحمد ١٨٣/١٧

[٥٦] بڕوانە: ل(١٩-٢٢)لەم کتێبەدا.

یەکـــەم: لەلایـــەن تـــووش بـــووە نەخۆشـــەکەوە بـــە بـــەهێزی دەروونیو ڕاستێتی ڕووکردنە خواو پەناگرتنی ڕاست کە دڵ و زوبانی لەسەری بەشدار بێت.

وە دووەم: لەلایـەنی چارەسـەرکەرەوە ئـەبێت ئـەمیش پێویـستە بـەو شـێوەیە بێـت، چـونکە چـاکی چـەك بـەهۆی وەشـێنەرو بەکارهێنەرەوەکەیـەتی،[٥٧] وەخـۆ ئەگـەر بـانگ بـدات بـە گـوێی نوخۆشەکەدا چاکە چونکە شەیتان لەوە ڕادەکات.[٥٨]

---

[٥٧] بڕوانە: دوعایەکی درێژو بەسوود لە (وقایە الانسان من الجن والشیطان)ل ٨١–٨٤. والـصارم البتـار١٠٩–١١٧(للـشیخ وحیـد عبدالـسلام ، وە بڕوانـە: زاد المعاد ٤/٦٦–٦٩ و(ایضاح الحق في دخول الجني بأنسی والرد علی من أنكر ذلـك)ی عبـد العزیـز بـن عبـدالله بـن بـاز ل ١٤. وفتـاوی ابـن تیمیـة ١٩/٩–٦٥و ٢٤/٢٧٦ و الوقایـة والعـلاج مـن الكتـاب والـسنة)ی محمـد بـن شـایع ل٦٦–٦٩. وبڕوانە:(چۆنیەتی دەرکردنی جنۆکە لە ماڵدا)الوقایە والعلاج محمـد بـن الـشایع ل٥٩ (عالم الجن والشیطان)ی أشقر ل١٣٠.

[٥٨] بڕوانە: فتح الحق المـبین فی العـلاج والـصرع والـسحر والعین ل١١٢والبخـاری برقم ٥٧٤

٤-چارەسەرکردنی نەخۆشیە دەروونیەکان[٥٩]

گــەورەترین چارەســـەر بــۆ نەخۆشــیە دەروونیــەکان و دڵ تەنگی بەکورتی بەم شێوەیە:

١-هیدایەت و یەکتاپەرستی، هەروەك چۆن گومڕایی‌و هاوبەش دانان لە گەورەترین هۆکارەکانی دڵ تەنگین.

٢-ڕووناکی ئیمانی. ئیمانی ڕاست کە خوای گەورە دەیهاوێتـە ناو دڵی بەندەوە لەگەڵ کردەوەی چاك.

٣-زانیاری بەکەڵك. چونکە هەرکاتێ زانیاری بەندە فراوان بوو سنگی گوشاد دەبێت و فراوان دەبێت.

٤-پەشـــیمانی و گەڕانـــەوە بـــۆ لای خـــوای گـــەورە. وەخۆشویستنی بە راستی‌و لە ناخی دڵەوە، وەڕووتێکردن و چێژوەرگرتن لە پەرستنی‌دا.

٥-بـەردەوام بـوون لەسـەر زیکرکردنـی خـوا لەسـەر هـەموو حاڵەتێك و لە هەموو شوێنێکدا، چونکە زیکر کاریگەرییەکی

---

[٥٩] بڕوانـە (اسـباب شـرح الـصدر) لـە (زاد المعـاد)دا (٢/٢٣-٢٨) وکتێبـی (الوسائل المفيده للحياه السعيده) للعلامه عبدالرحمن بن ناصر السعدی.

سەرسووڕ هێنەری هەیە لە گوشادکردنی سنگ و ئاسوودەیی دڵ و نەمانی غەمو خەفەت.

٦-چاکەکردن لەگەڵ خەڵکیدا بە هەموو جۆرە چاکەیەکی سوود پێگەیاندنیان چەندێك دەتوانیٚ، چونکە خاوەن رێزی چاکەکار لە هەموو کەس زیاتر سنگ گوشادەو دەروون پاکەو دڵ ئاسوودەیە.

٧-ئازایەتی، چونکە بەڕاستی کەسی ئازا دڵ گوشادو سنگ و دڵ فراوانە.

٨-دەرکردنی خراپەو پیسی ناو دڵ و لەو سیفاتە پیسانەی کە دڵ تەنگ دەکات و ناڕەحەتی دەکات: وەکو (حەسودیو ڕق و قین و دوژمنایەتیو کینەو یاخی بوون وستەم). وە پێغەمبەری خوا(ﷺ)وە چەسپاوە کە پرسیاری لیٚ کرا دەربارەی چاکترینی خەڵکیەوە ئەویش فەرمووی: (کل مخموم القلب صدوق اللسان).واتە: هەموو دڵ روناکێکی زوبان راست، وتیان: زوبان راست دەزانین، ئەی دڵ رووناك کیٚیە؟

فـەرمووی: (هـو التقـی النقـی، لا اثـم فیـە. ولابغـی، ولاغـل، ولاحسد).[٦٠]

واتە: ئەو دڵە لە خواترسە پاکەیە کە گوناهو یاخیو کینـەو ڕق و حەسوودی تێدا نییە.

٩-وازهێنان لە زیادەڕەوی لە تەماشاکردن و قسەکردن و گوێ گرتن و تێکەڵاوی کردنی خەڵك و خواردن و خەوتن دا. چونکە وازهێنـان لەمانـە لـە هۆکـانی سـنگ گوشـادیو ئاسـودەییو نەمانی خەم و خەفەتە.

١٠-خۆخـەریك کـردن بـە کارێـك لـەکارەکان یـان زانـستێك لـە زانـستە بەسـوودەکان، چـونکە دڵ کامـەران دەکـات دووری دەخاتەوە لەو شتەی تووشی دڵە ڕاوکێی کردووە.

١١-گرنگـی دان بـەکاری ئـەمڕۆی حـازرەوەو بـچڕاندنی لـە خەفەت خواردن بە شتە ڕابردووەکان، چونکە ئەو کاتـە بەنـدە خۆی سـەرقاڵ و مانـدوو دەکات بـەو شتانەی کـە سوودی پـێ دەگەیەنێ لەدین و دنیا. وەداوای سەرکەوتنی نیازو مەبەستی

---

[٦٠] اخرجە ابن ماجة برقم ٤٢١٦، و بڕوانە صحیح ابن ماجە ٤١١/٢

لە خوابکات و پشتی پێ ببەستێت، چونکە ئەوە دووری دەخاتەوە لە خەم و خەفەت.

١٢-تەماشاکردنی ئەوانەی لە خوار خۆتەوەن و تەماشانەکردنی ئەوانەی لەسەرو خۆتەوەن لە لەش ساغی و هاووێنەکانی لە ڕۆزیو هاووێنەکانیدا.

١٣-لەبیرخۆبردنەوەی ئەو شتانەی لە ڕابردوودا تووشی هاتوون، لەو ناخۆشیانەی کە ناتوانێت لاییبات لەسەر خۆیو بیری لێ نەکاتەوە بەهیچ جۆرێك.

١٤-ئەگەر بەندە بێتاقەتییەك لە بێتاقەتییەکان ڕووی تێکرد ئەوا لەسەریەتی هەوڵ بدات بۆ کەم کردنەوەی بەوەی کەخراپترین گریمانە دابنێت. کە ئەوپەڕی شتەکەیەو بەپێی توانای بەرگری لێبکات.

١٥-بەهێزی دڵ و وەڕس نەبوون و هەڵنەچوونی بەهۆی ئەو بیرو ئەندێشانەوە کە بیرکردنەوەی خراپ دروستی دەکات . وەتوڕە نەبوون پێیو گومانی نەمانی خۆشیو تووش بوون بە خراپە نەکات، بەڵکو ئەم کارە بگەڕێنێتەوە بۆ لای خوای گەورەو لەگەڵ هەستان بە ئەنجامدانی هۆکارە بەسوودەکان وەداواکردنی لێبووردن و لەش ساغی لە خوا.

١٦–پشت بەستنی دڵ بەخواو تەوەکول کردن و گومانی باش بردن پێی، چونکە بێگومان ئەوەی پشت بەخوا دەبەستێت ئەندێشە کاری تێناکات .

١٧–خاوەن هۆش ئەزانێت کە بێگومان ژیانی ڕاست ئەو ژیانەیە کە بە ئاسوودەیی‌و ئارامی دەبرێتە سەرو ئەویش زۆر کورتە. کەواتە ئەمیش کورتتری ناکاتەوە بەخەم و دڵەڕاوکێ لەگەڵ ئەندێشەکانیدا، چونکە ئەمە دژی ژیانی ڕاستەقینەیە.

١٨–ئەگەر هاتوو ناخۆشی‌یەکی تووش هات هەڵی ئەسەنگێنێ لەنێوان ئەو نیعمەتانەی تووشی هاتووە بەهۆی دین یان دنیاوە لەگەڵ ئەوەی کە تووشی هاتووە لە ناخۆشی، ئەوکات لەکاتی هەڵسەنگاندنیدا زۆری ئەو نیعمەتانەی بۆدەردەکەوێت کەئەم تیایەتی. هەروەها هەڵسەنگاندن دەکات لەنێوان ئەو ترسەدا کە هەیەتی لەڕوودانی زەرەروو زیان لێی لەگەڵ ئەو گریمانە زۆرانەی کە سەلامەتی دەگەیەنێ، ئەوکاتە نایەڵێت گریمانی لاواز زاڵ بێت بەسەر گریمانە زۆر بەهێزەکانیدا. وەبەمەش خەم و ترسەکەی ئەڕەوێتەوەو نامێنێ.

١٩–ئەزانێت کە بێگومان ئەزیەتدانی خەڵکی بۆی زیانی پێ ناگەیەنێ بە تایبەتی لە ووتە پیسەکانیاندا، بەڵکو زیان

بەخۆیان دەگەیەنیٚ، بۆیە گوێی پێنادات و بیری لێناکاتەوە هەتا زیانی لێنەدا.

٢٠-هەموو بیرکردنەوەکانی دادەنێت بۆ ئەو شتانەی کە بەسوود دەگەڕێتەوە بۆی لەدین و دونیادا.

٢١-ئەبێت بەندە داوای سوپاس نەکات لە کەس لەسەر ئەوچاکەیەی کەئەنجامی داوەو کردوویەتی تەنها لەخوا نەبێت. وەدەبێت بزانێت کە ئەم مامەڵەیەی ئەم لەگەڵ خوادایە، بۆیە گویٚ نادات بە سوپاسی ئەو کەسەی چاکەکەی لەگەڵ کردووە:

(إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَآءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾)

سورەتی الأنسان /٩.

٢٢-بابەتە بەکەڵکەکان بکاتە نیشانەی بەردەمی چاویو کارکردن بۆ دەستەبەرکردنی، وە ئاوڕنەدانەوە بەلای بابەتە زیانبەخشەکانداو خۆی پێوە خەریك نەکات و بیری لیٚ نەکاتەوە.

٢٣-ئەنجامدانی کارەکانی لەئێستاداو وازهێنان لەداهاتوو، تاکو بۆ کارە داهاتووەکانی بەهێزی بیرکردنەوەو کارەوە بچێت.

٢٤-لـــەكارو زانـــستە بەســـوودەكاندا گـــرنگترین و گـــرنگترین هەڵبـــژێرێت و دیـــاری بكـــات، بەتایبـــەتی لەوانـــەدا كـــە زۆر ئـارەزووی هەیـە لێـی. وەپـشت بەسـتن لەمـەدا بـەخوا پاشـان بەڕاویـژ كـردن، خـۆ ئەگـەر بەرژەوەنـدی خـۆی دیـاری كـردو عەزمی پەیداكرد ئەوا پشت بەخوا ببەستێت بۆ ئەنجامدانی.

٢٥-بـاس كردنـی نیعمەتـە ڕواڵـەتیو ناوەرۆكییـەكانی خـوا بەسـەریەوە چـونكە زانـین و باسـكردنی ئـەو نیعمەتانـە خـوای گـەورە بەهۆیـەوە خـەم و خەفـەتی پـێ لادەبـات و بەنـدە هـان دەدات بۆ سوپاس كردنی.

٢٦- مامەڵـەكردن لەگـەڵ خێـزان و نزیـك و خـەڵكیو هـەموو ئەوكەسانەی كـە لـە نێـوان تـۆو ئـەودا پەیوەندیـەك هەیـە بـەو شێوەیەی كـە ئەگـەر كـەم و كورتییـەكت تێـدا بیـنین ئـەوا ئـەو چاكانەی كەهەیـەتی بـیری خـۆت بێنـەرەوە، چـونكە بـەتێبینی كردن و ڕەچاو كردنی ئەمە هاوەڵایەتییەكـە درێـژە دەكێـشێ و دڵ گوشاد دەبێ: (لایفرك مؤمن مؤمنه ان كره منها خلقا رضـی منها أخر).[٦١]

---

[٦١] مسلم ١٠٩١/٢

واته: هیچ بڕواداریکی نێر بڕواداریکی مێ نەبوغزێنێ و بەکەم سەیری نەکات با ئەگەر ڕەوشتێکی بەدڵ نەبوو لە ڕەوشتێکی تری ڕازی ببێ.

٢٧-پاڕانەوە لە خوا بەچاك كردنی هەموو كارەكانت، وە لە هەمووی گەورەتر ووتنی: (أللهم أصلح لي ديني الذى هو عصمة أمرى، ودنياي التى فيها معاشي، وآخرتي التي اليها معادي. واجعل الحياة زيادة لي في كل خير، والموت راحة لي من كل شر).[٦٢] وەهەروەها: (أللهم أرجوا رحمتك فلا تكلني الى نفسي طرفة عين وأصلح لي شأني كله لااله الا أنت).[٦٣]

٢٨-تێكۆشان (جيهاد) لەپێناوی خوادا بەپێی فەرموودەی پێغەمبەر(ﷺ): (جاهدوا في سبيل الله، فإن الجهاد في سبيل الله باب من أبواب الجنة ينجي الله به من الهم والغم).[٦٤]

---

(٦٢) مسلم ٢٠٨٧/٤

(٦٣) ابو داود ٣٢٤/٤، وأحمد ٤٢/٥

(٦٤) أحمد٣١٤/٥، ٣١٦، ٣١٩، ٣٢٦،٣٣٠، والحاكم وصححه ووافقه الذهبى ٧٥/٢.

واته: بجەنگن لەپێناوی خوادا، چونکە جیهاد لە پێناوی خوادا دەرگایەکە لە دەرگاکانی بەهەشت، وە بەهۆیەوە خوای گەورە لەخەم و خەفەت ڕزگارت دەکات .

ئەم هۆکارو هۆیانە چارەسەرێکی بەسوودن بۆ نەخۆشیيە دەروونیەکان و لەگەورەترین چارەسەرەکانن بۆ دڵەڕوکێی دەروونی، بۆکەسێك لێی وردبێتەوەو کاری پێبکات بەڕاست گۆییو دڵسۆزییەوە. وەهەندێك لە زانایان زۆرێك لەحاڵەت و نەخۆشیيە دەروونیەکانیان پێ چارەسەرکردووەو خوای گەورە سوودێکی زۆری پێگەیاندوون.[٦٥]

٥-چارەسەری برینداریو زام

پێغەمبەری خوا(ﷺ) ئەگەر کەسێك ئازارێکی هەبوایە یان زام یان برینداری پێوەبووایە پەنجەی ئاوها لێ دەکرد(سوفیان پەنجەی شایەتمانی دا لە زەوییەوەو پاشان بەرزی کردەوە)، وەدەیفەرموو: (بسم الله تربة أرضنا بريقه بعضنا يشفى

[٦٥] بڕوانە: پێشەکی (الوسائل المفيده)چاپی پێنجەم ل ٦

سـقيمنا بـاذن ربنـا). [٦٦] وەمانـای فەرموودەكـە ئەوەيـە كـە هەندێك تـەڕايی دەمـی خـۆی دەدا لەپەنجەی شايەتمانێيەوەو پاشان دەيخاتە سەرزەویو هەندێك تۆزو گڵی پێوە دەنيشێ و دەيسرێ بەسەر شوێنەواری برينداريیەكە يان ئازارەكەیداو ئەو نزايە دەڵێ لەكاتی مەسح كردنيدا. [٦٧]

٦-چارەرسەری موسيبەت

١-(مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٢٢﴾ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾) الحديد٢٢-٢٣

---

[٦٦] البخاری مع الفتح ٢٠٦/١٠ ومسلم ١٧٢٤/٤ برقم ٢١٩٤

[٦٧] بڕوانە: شرح النووی علی صحيح مسلم ١٨٤/١٤ وفتح الباری٢٠٨/١٠، و بڕوانە ڕوون كردنەوەيەكی تەواوی فەرموودەكە لە(زاد المعاد ١٨٦/٤-١٨٧)دا

٢- ﴿مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ يَهۡدِ قَلۡبَهُۥۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴿١١﴾﴾ التغابن/١١

٣- (مامن عبد تصيبه مصيبة فيقول: انا لله وانا اليه راجعون، اللهم أجرنى في مصيبتي وأخلف لي خيرا منها الى أجره الله في مصيبته وأخلف له خيرا منها).[٦٨]

واته :هيچ بەندەيەك نيه كه تووشى موسيببەتێك دەبێت و دەڵێت: ئێمه دروستكراوى خواين و بۆلاى ئەو دەگەڕێينەوە، خوايه پاداشتم بدەيتەوە لەسەر ئەم موسيبەتەم و كەسێكى باشترم بۆبخەيتەوە جێى (لەجێى مردووەكە) ئيلا خواى گەورە پاداشتى ئەداتەوەو كەسێكى چاكترى دەخاتەوە شوێن.

٤- (اذا مات ولد العبد قال الله لملائكته: قبضتم ولد عبدى؟ فيقولون: نعم، فيقول: قبضتم ثمرة فؤاده؟ فيقولون: نعم، فيقول: ماذا قال عبدى؟ فيقولون: حمدك وأسترجع، فيقول الله: ابنوا لعبدى بيتا في الجنة وسموه بيت الحمد).[٦٩]

---

[٦٨] مسلم ٢/٦٣٣.

[٦٩] الترمذى. و بڕوانه صحيح الترمذى ٢٩٨/١.

واتــه: كاتێـك بەندەیـەك منـداڵێكی دەمرێـت، خـوای گـەورە بـە مەلائیكەتــەكانی دەفــەرموێت: گیــانی منــداڵی بەندەكــەمتان كێـشا؟ دەفـەرموون: بـەڵێ، دەفـەرموێت: بـەش وبـەری دڵێتـان لێوەرگرتەوە؟ دەفەرموون: بەڵێ، دەفـەرمووێت: بەندەكـەم چـی ووت ؟ دەفەرموون: سوپاسی تۆی كردوو ووتی انالله وانـا اليـه راجعـون. ئـەو جـا خـوای گـەورە دەفـەرمووێت: كۆشـكێك لـە بەهەشتا دروست بكەن بۆ بەندەكەم و نـاوی لـێ بنـێن كۆشـكی سوپاس.

٥- (يقول الله تعالى ما لعبدى المؤمن عندي جزاء اذا قبضت صفيه من أهل الدنيا ثم احتسبه الا الجنة).[٧٠]

واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: لەلای من هیچ پاداشتێك نیيـە بـۆ بەندەیــەكی بــڕوادار كاتێــك خۆشەویــستەكەی دەمــرێنم لەدونیاداو پاشان ئەویش چاوەڕوانی پاداشتە لـە مـن جگـە لـە بەهەشت.

٦-وقـال عليـه الـصلاة والـسلام لرجـل مـات ابنـه: (ألا تحـب أن لاتأتي بابا من أبواب الجنة الا وجدته ينتظرك).[٧١]

---

[٧٠] البخارى مع الفتح ٢٤٢/١١.

واتـه: پێغەمبـەری خـوا(ﷺ)بـه پیـاوێکی فـەرموو کـه منـاڵەکـەی مردبـوو: ئایـا حـەز ناکـەیت کـه بـچیته هەردەرگایـەك لـه دەرگاکـانی بەهەشـت ئـیلا ئـەبینی منداڵەکـەت چـاوەڕوانت دەکات.

٧- (یقـول الله عزوجـل: اذا ابتلیـت عبـدی بحبیبتیـه فـصبر (وأحتسب) عوضته منها الجنة) یرید عینیه.[٧٢]

واته: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەگەر بەندەیەکم تاقی کردەوە بە لێسەندنەوەی دووخۆشەویستەکەیو ئەویش ئارام گربێـت و چاوەڕوانی پاداشـت لـه مـن بکـات، ئـەوا لەجێگـەی ئـەو دووانـه بەهەشـتی ئـەدەمێ، کـه لێـرەدا خـوای گـەورە بەمەسـتی دوو چاوەکەی مرۆڤە.

٨- (مامن مسلم یصیبه أذی من مرض فما سواه الاحط الله بـه سیئاته کما تحط الشجرة ورقها).[٧٣]

---

[٧١] أحمد والنسائی وسنده علی شرط الصحیح، وصححه الحاکم وابن حبان. وبروانه فتح الباری ٢٤٣/١١

[٧٢] البخاری مع الفتح ١١٦/١٠، وه ئەوەی نێوان کەوانەکە له سنن الترمذیدایه بڕوانه صحیح الترمذی٢٨٦/٢

[٧٣] البخاری مع الفتح ١٢٠/١٠ ومسلم ١٩٩١/٤.

واتە: هیچ موسڵمانێك نی‌یە كە تووشی ئازارێك دەبێت بەهۆی نەخۆشی‌یەكەوە یان شتی تر، ئیلا خوای گەورە بەهۆیەوە گوناهەكانی هەڵدەوەرێنیٚ هەر وەكو چۆن گەڵای دار هەڵدەوەریٚ.

٩-(مامن مسلم یشاك شوكة فما فوقها الا كتبت لة بها درجة ومحیت عنه بها خطیة).[٧٤]

واتە: هیچ موسڵمانێك نی‌یە كە دڕكێك دەچێت بە لاشەیدا یان ئازارێكی تووش دێت ئیلا بە هۆی ئەوەوە پلەیەكی بۆ دەنوسرێت و بەهۆیەوە تاوانێكی لیٚ دەسڕێتەوە.

١٠-(ما یصیب المؤمن من وصب ولانصب ولاسقم ولا حزن حتی الهم یهمه الا كفر به من سیئاته).[٧٥]

واتە: هیچ كاتێك نی‌یە كە بڕوادارێك تووشی ئازارێك یان هیلاكی‌یەك یان نەخۆشی‌یەك یان خەفەتێك دەبێت هەتا غەمێك كە تووشی دەبێت ئیلا خوای گەورە بە هۆیەوە لە تاوانەكانی دەسڕێتەوە.

---

[٧٤] مسلم ١٩٩١/٤

[٧٥] مسلم ١٩٩٣/٤

١١-(ان عظم الجزاء مع عظم البلاء، وان الله اذا أحب قوما ابتلاهم، فمن رضي فله الرضا، ومن سخط فله السخط).[٧٦]

واتە: گەورەیی پاداشت لەگەڵ گەورەیی بەڵادایە، وەخوای گەورە ئەگەر کۆمەڵێکی خۆشویست تووشی بەڵایان دەکات و تاقی‌یان دەکاتەوە. ئەو کاتە هەرکەسێ ڕازی بوو ئەوا خوا لێی ڕازی دەبێت، وە هەرکەسێك زویر بوو ئەوا خوا لێی زویر دەبێت.

١٢-(.....فما يبرح البلاء بالعبد حتى يتركه يمشي على الأرض وما عليه خطيئة).[٧٧]

واتە: بەڵا لە بەندە نابێتەوە هەتا وای لێدەکات بەسەر زەوی‌دا دەڕوات و هیچ تاوانێکی پێوە نەماوە.

٧- چارەسەری خەم و خەفەت

١-(هیچ بەندەیەك نی‌یە کە تووشی خەم و خەفەتێك ببێت و بڵێت: أللهم اني عبدك، ابن عبدك، ابن أمتك، ناصيتى بيدك،

---

[٧٦] الترمذی وابن ماجە. بڕوانە: صحيح الترمذی ٢٨٦/٢

[٧٧] الترمذی وابن ماجە، بڕوانە صحيح الترمذی ٢٨٦/٢

ماض فيّ حكمك، عدل فيّ قضاؤك، أسألك بكل اسم هو لك سميت به نفسك أو انزلته في كتابك، أو علمته أحداً من خلقك أو ستاثرت به في علم الغيب عندك ان تجعل القران ربيع قلبى، ونور صدري وجلاء حزني وذهاب همى). ئيلا خواى گەورە خەم و خەفەتەکەی لادەبات و دڵ خۆشی لە جێگەیدا دادەنێت.[78]

٢-(أللهم انى أعوذ بك من ألهم والحزن، والعجز والكسل والبخل والجبن، وضلع الدين و غلبة الرجال).[79]

٨-چارەسەری کاتی تەنگانەو زۆر سەغڵەتی(الكرب)

١-(لا اله الا الله العظيم الحليم، لا اله الا الله رب العرش العظيم، لا اله الا ألله رب السموات ورب الأرض ورب العرش الكريم).[80]

٢-(أللهم رحمتك أرجوا فلا تكلني الى نفسى طرفة عين وأصلح لي شأني كله لا اله الا أنت).[81]

---

[78] أحمد ٣٩١/١ وصححه الالبانى.

[79] البخارى ١٥٨/٧ پێغەمبەری خوا(ﷺ) زۆر ئەم دوعایە دەکرد. بڕوانە: البخارى مع الفتح ١٧٣/١١

[80] البخارى ١٥٤/٧ ومسلم ٢٠٩٢/٤

٣-(لا اله الا أنت سبحانك اني كنت من الظالمين).[٨٢]
٤-(أللّه أللّه ربي لا أشريك به شيئا).[٨٣]

٩-چارەسەری نەخۆش بۆ خۆی:

(دەست بخەرە سەر ئەو شوێنەی کە ئازاری دێت لە لەشتداو بڵێ: (بسم الله) سێ جار، وەحەوت جار بڵێ: (أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر).[٨٤]

١٠-چارەسەری نەخۆش لە کاتی سەردانیدا

(هیچ بەندەیەکی موسڵمان نییە کە سەردانی نەخۆشێك دەکات کە ئەجەلی نەهاتبێت و حەوت جار بڵێت: (أسأل الله العظيم رب العرش العظيم أن يشفيك)ئیلا چاك دەبێتەوە.[٨٥]

---

[٨١] ابو داود ٣٢٤/٤ وأحمد ٤٢/٥ وحسنه الألبانى وعبدالقادرالارناؤوط.

[٨٢] الترمذى٥٢٩/٥ والحاكم وصححه ووافقه الذهبي ٥٠٥/١. وبروانه صحيح الترمذى ١٦٨/٣.

[٨٣] أخرجه أبو داود٨٧/٢ و بروانه: صحيح ابن ماجه ٣٣٥/٢، وبروانه صحيح الترمذي ١٩٦/٤.

[٨٤] مسلم ١٧٢٨/٤.

[٨٥] أخرجه الترمذى وأبوداود، بروانه: صحيح الترمذي ٢١٠/٢ وصحيح الجامع ١٨٠/٥.

١١-چارەسەر كردنی دڵەڕاوكێو ڕاچڵەكین لەخەودا

(أعـوذ بكلمـات الله التامـات مـن غـضبه وعقابـه، وشـر عبـاده ومـن همزات الشياطين وأن يحضرون).[٨٦]

١٢-چارەسەركردنی (تــــــا)

پێغەمبەری خوا(ﷺ) دەفەرموێت: (الحمى من فيح جهنم فأبردوها بالماء).[٨٧]

واتە: (تـــــا) لە هالاوی دۆزەخەوەیە. ساردی بكەنەوە بە ئاو.

١٣- چارەسەركردنی شوێنی پێوەدان (اللسعه واللدغه)

١-سـورتی (الفاتحـة) دەخـوێنی لەگـەڵ كۆكردنـەوەی تفـی دەمـت و ڕۆكردنی لەسەر شوێنی گەزاوییەكە.[٨٨]

٢-دەستی پێدا دەهێنێت و بە ئاوو خوێ لەگەڵ خوێندنی (قل يا أيها الكافرون) و (الفلق و الناس).[٨٩]

---

[٨٦] أبوداود ١٢/٤ و بڕوانە صحيح الترمذی ١٧١/٣

[٨٧] البخاری مع الفتح ١٧٤/١٠ ومسلم ١٧٣٣/٤

[٨٨] البخاری مع الفتح٢٠٨/١٠

[٨٩] الطبراني فی المعجم الصغير ٨٣٠/٢ و بڕوانـة(مجمع الزوائد١١١/٥) وحسن اسناده.

١٤-چارەسەرکردنی توڕەیی:

چارەسەر کردنی توڕەیی بە دوو ڕیگا دەبێت:

ڕیگای یەکەم :خۆپاراستن:

ئەمیش دێتەدی بەهۆی خۆپاراستن لە هۆکارەکانی توڕەبوون. وە لەهۆکارەکانی بریتی‌یە لە: خۆبەزلزانین و خۆ بەچاکزانین و لووت بەرزیو دنیاویستی لۆمەکراو، وەسوبعەت و دەست بازی بە بێ بۆنەو گاڵتە جاڕیو زۆر شتی تر...

ڕیگای دووەم: چارەسەرکردن ئەگەر توورەبوون ڕویدا:

١-پەناگرتن بەخوای گەورە لە شەیطانی نەفرین لێکراو(أعوذ بالله من الشيطان الرجيم).

٢-دەست نویژ هەڵگرتن.

٣-گۆڕینی ئەو حاڵەتەی کە توورەبووەکە لەسەرێتی: بەدانیشتن یان ڕاکشان یان چوونە دەرەوە یان قسە نەکردن یان شتی تر.

٤-بیری خۆ هێنانەوەی ئەو پاداشتانەی کە لە خواردنەوەی توورەیی‌یەوە دەست دەکەویت و ئەو بەڵگانەی کە هاتووە لە چارەنووسی توڕەیی لە سەرشۆڕی).[٩٠]

---

[٩٠] بروانە: ڕوون کردنەوەی ئەمە بە بەڵگە صەحیحەکانی‌یەوە لە (افات اللسان ل ١١٠-١١٢)و (الحكمه فى الدعوه الى الله) ل ٦٤-٦٦ ی دانەر.

١٥-چارەسەر کردن بە (ڕەشکە)

قال(علیه الصلاة والسلام): (ان في الحبة السوداء شفاء من كل داء الا السام). قال ابن شهاب: السام: الموت، والحبة السوداء: (الشونيز).[٩١]

واتـە: لەڕەشـکەدا شـیفا هەیـە بـۆ هـەموو نەخۆشـیيەك تـەنها مردن نەبێت.

وەڕەشکە سوودێکی زۆری هەیە، مەبەستیش لەووتەی (شفاء من کل الداء) وەکو نمونـەی ووتـەی خـوا وایـە کـە دەفـەرمووێ: (تدمر كل شئ بأمر ربها)الاحقاف/٢٥

واتە: بە فەرمانی خوا هـەموو شتێك کاول دەکات کە شایەنی کاولکردن بێت.[٩٢]

---

[٩١] البخاری مع الفتح ١٠/١٤٣ ومسلم ١٧٣٥

[٩٢] زاد المعـاد ٤/٢٩٧ و بڕوانـە: (الطـب مـن الكتـاب والـسنه)موفـق الـدين عبداللطيف البغدادی ل ٨٨.

١٦-چارەسەرکردن بە هەنگوین

١-خوای گورە لەباسی هەنگدا دەفەرموویت: ﴿ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسۡلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلٗاۚ يَخۡرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا شَرَابٞ مُّخۡتَلِفٌ أَلۡوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٞ لِّلنَّاسِۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ٦٩﴾ **سورەتی النحل /٦٩.**

واتە: لەناوسکی‌یەوە شلەیەك دەردەچێ کە ڕەنگی جیاوازەو شیفای تێدایە بۆ خەڵکی ئا لەمەدا بەڵگە هەیە بۆ کۆمەڵێك بیر بکەنەوە.

٢-قال(عليه الصلاة والسلام): (الشفاء في ثلاث: في شرطة محجم أو شربة عسل، أو كية بنار، وأنا أنهى أمتي عن الكي).[٩٣]

واتە: شیفا لەسێ شتدایە: لە کەلەشاخ گرتندا یان لە خواردنەوەی هەنگویندا یان داخ کردن بە ئاگر، وەمن نەهی ئەکەم لە ئوممەتەکەم لەداخ کردن.

---

[٩٣] البخاری مع الفتح ١٣٧/١٠ و بڕوانە(فوائد العسل)لە (زاد المعاد)٤/٥٠-٦٢ و(الطب من الكتاب والسنة)للعلامة موفق الدين عبداللطيف البغدادی ل ١٢٩-١٣٦.

١٧-چارەسەرکردن بە ئاوی زەمزەم:

١-قال(عليه الصلاة والسلام) في ماء زمزم: (انهاء مباركة، انها طعام طعم (وشفاء سقم).[٩٤]

واتە: بەڕاستی ئاوی زەمزەم پیرۆزەو خۆراکی خواردن و شیفای نەخۆشیو دەردە.

٢-وحديث جابر يرفعه: (ماء زمزم لما شرب له).[٩٥]

واتە: ئاوی زەمزەم بۆ هەموو نەخۆشییەکە کە بە نیەتەوە بیخواتەوە.

٣-و(كان يحمل ماء زمزم في (ألاداوي) والقرب، فكان يصب على المرضى ويسقيهم).[٩٦]

واتە: ئاوی زەمزەمیان هەڵدەگرت لە قاپ و مەشکەداو ئەیانرشت بەسەر نەخۆشەکانداو دەرخواردیان ئەدان.

---

[٩٤] مسلم ١٩٢٢/٤ وە ئەوەی نێوان دوو کەوانەکە عند البزار والبيهقي والطبراني واسناده صحيح، بروانە:مجمع الزوائد ٢٨٦/٣.

[٩٥] أخرجه ابن ماجه وغيره، بروانە: صحيح ابن ماجه ١٨٣/٢ وأرواء الغليل ٣٢٠/٤.

[٩٦] الترمذی والبیهقی٢٠٢/٥، و بڕوانە صحیح الترمذی١/٢٨٤. وسلسلة الأحاديث الصحيحة للألبانی٢/٥٧٢ برقم٨٨٣ وزادالمعاد٣٩٢/٤.

ابن القيم (ڕەحمەتی خوای لێبێت) دەفەرمووێت: من و غەیری منیش ئاوی زەمزەمان تاقی کردۆتەوە بۆ چارەسەری نەخۆشی سەرسوڕهێنەرانە چارەسەری چەندان نەخۆشیم پێکردووەو بەئیزنی خوا چاك بوومەتەوە.[97]

١٨-چارەسەری نەخۆشییەکانی دڵ:

جۆری دڵەکان سیانن:

١. دڵی ساغ (قلب السليم): ئەو دڵەیە کە کەس لەرۆژی دوایدا ڕزگاری نابێت بەو دڵەوە نەبێت. خوای گەورە دەفەرمووێت:

﴿يَوۡمَ لَا يَنفَعُ مَالٞ وَلَا بَنُونَ ٨٨ إِلَّا مَنۡ أَتَى ٱللَّهَ بِقَلۡبٖ سَلِيمٖ ٨٩﴾ سورەتی (الشعراء)ئایەتی ٨٨-٨٩.

وە دڵی ساغ ئەو دڵەیە کە سەلامەت و پارێزاوە لە هەموو جۆرە ئارەزوویەك کەپێچەوانەی فەرمان و نەهییەکانی خوایە. وەسەلامەتە لە هەموو گوناهێك کە دژ بەو هەواڵانە بێت کە

---

[97] زاد المعاد ٤/٣٩٣و ١٧٨.

خوای گەورە داویەتی. وەسەلامەتە لە پەرستنی غەیری خوا. وەسەلامەتە لە فەرمانبەریّتی غەیری پیّغەمبەرەکەی(ﷺ)، وە بە گشتی دڵی ساغی ڕاستەقینە ئەو دڵەیە کە سەلامەتە لەوەی جگە لە خوا هاوبەش دانانی تیّدابیّت بۆ هەرکەسیّك. بەڵکو پەرستشەکەی بەپاك و دڵسۆزی بۆ خوایە لە ویست و خۆشەویستیو پشت بەستن و گەڕانەوەو مل کەچیو ترس و ئومیّددا. وەکارەکانی دڵسۆزانە بۆ خوایە. خۆ ئەگەر کەسیّکی خۆشەویست لەبەر خوایەو ئەگەر ڕقی لەکەسیّك بوو لەبەر خوایە، ئەگەر بەخشی لەبەر خوایەو ئەگەر گرتیەوەو نەیبەخشی هەر لەبەر خوایە. تیّگەیشتنی هەمووی بۆ خوایە. وە خۆشەویستی هەموی بۆ خوایە. وەمەبەستی بۆ ئەوە. . وەلاشەی بۆ ئەوە. . وەکارەکانی بۆ ئەوە.. وەخەوتنی بۆ ئەوە.. وەبەخەرهاتنی بۆ ئەوە...وە قسەکردنی لەبارەی خواوە خۆشترە لەلای لە هەمووقسەیەك، وە بیر کردنەوەکانی لە پیّناوی ڕازی بوونی ئەوو خۆشویستنیّتی.[٩٨] داوا لە خوا ئەکەین ئەو دڵەمان پیّببەخشیّت.

---

[٩٨] بڕوانە (اغاثة اللهفان من مصائد الشيطان)ی ابن القيم ١/٧و ٧٣

٢. دڵی مردوو(القلب الميت): ئەمە بە پێچەوانەی یەکەمەوەیە. ئـەمیش ئـەو دڵەیـە کـە خـوای خـۆی ناناسـێو نایپەرسـتێ بەجێبەجێ‌کردنی فەرمانەکانیو ئەو شتانەی کە خوا خۆشی دەوێ و ڕازییـە پێـی، بـەڵکو ئـەو دڵەیـە کـە لەگـەڵ ئـارەزوو چێژەکانیدا وەستاوە، ئەگەر چی لەوەشدا پێناخۆش بوونی خوایو تووڕەبوونی تێدا بێت. وەغـەیری خـوا دەپەرسـتێت لـەخۆش ویستن و ترس و ئومێدو ڕازی بوون و توڕە بوون و بەگـەورە زانـین و سـەرکزیدا. ئەگـەر تـووڕە بـوو لەبـەر ئارەزووەکانی تووڕە دەبێت، وەئەگەر کەسێکی خۆشویست لەبـەر هەوایـەتی، وە ئەگـەر بەخـشی لەبـەر هـەواو ئارەزوواتییەتی. وە ئەگەر گرتییەوە لەبەر ئارەزوەکانییەتی. هـەوا لـە پێـشییەوەیەو ئـارەزوو سـەرکردەیەتیو نـەفامی شۆفێریەتیو بێ ئاگایی کەسیەتی.[٩٩] پـەنا ئـەگرین بـەخوا ئـا لەم دڵە.

٣. دڵی نەخۆش (القلب المريض): ئەو دڵەیە کە ژیانی تێدایەو بەڵام نەخۆشی هەیە، ئەم دوو مادەیەی تێدایەو جارێك ئەم

---

[٩٩] بروانە: هەمان سەرچاوەی پێشوو ٩/١

ڕایەکێشێت بەلای خۆیداو جارێك ئەو، وە لە کۆتایدا بۆ ئەو لایەیان دەبێت کە زاڵ دەبێت بەسەریدا، وە لەم دڵەدا خۆشەویستی خوای گەورەو بڕوا بوون پێی‌و دڵسۆزی بۆی‌و پشت بەستن پێی تێدایە کە مادەی ژیانێتی. وەهەروەها لەگەڵ ئەمەدا خۆشەویستی ئارەزووەکانی‌و هەڵپەکردن بۆ دەست کەوتنی‌و حەسوودی‌و خۆبەزلزانین و خۆبەچاکزانین و خۆشەویستی پایەو بەرزبوونەوەو فەسادنانەوە لەزەویداو سەرۆکایەتی‌و دووڕووی‌و ڕووپامایی(ریاء)و بەخیلی تێدایە کە مادەی تیاچوون و پەك کەوتنێتی.[100] پەنائەگرین بەخوا لەم دڵە.

قورئان چارەسەری هەموو نەخۆشی‌یەکانی دڵی لە خۆگرتووە:

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَتۡكُم مَّوۡعِظَةٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَشِفَآءٞ لِّمَا فِي ٱلصُّدُورِ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٞ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ٥٧﴾ سورەتی (یونس)/٥٧

---

[100] بڕوانە (اغاثة اللهفان)١/٩

﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ الاسراء/٨٢.

وە نەخۆشییەکانی دڵ دوو جۆرن: جۆرێکیان خاوەنەکەی لە حاڵی خۆیدا ئازاری پێناگات، ئەویش نەخۆشی نەفامیو دوودڵیو گومانە. وە ئەمە لە هەردوو جۆرەکە زیاتر ئازاری هەیە بەڵام بەهۆی تێکچوون و وێرانی دڵەوە هەستی پێناکات.

وە جۆرێکی تریان: نەخۆشییەکە ئازاراویەو هەستی پێ دەکرێت: وەکو خەفەت و غەم و بێ تاقەتیو تووڕەیی. وەئەم نەخۆشیە بەهۆی دەرمانی سروشتییەوە لادەچێو بەهۆی لابردنی هۆی تووش بوونەکەیو غەیری ئەمەوە چارەسەر دەکرێت.[١٠١]

وە چارەسەری دڵ بەچوار شت دەبێت:

بابەتی یەکەم: بەقورئانی پیرۆز، چونکە شیفایە بۆ ئەوەی لە سنگدایە لەگومان. وە ئەوانە رادەماڵێت کە لە دڵدایە لە هاوبەشی پەیداکردن و پیسی بێ باوەڕیو نەخۆشییەکانی

---

[١٠١] بروانە(اغاثة اللهفان)١/٤٤

گومان و دوودڵی. وەڕێنموونیەیە بۆ کەسێك ڕاستی دەزانێت وكاری پێ دەكات و ڕەحمەتە بۆ ئەو پاداشتە نزیکە یان دوورەی کە دەستەبەری دەكات بۆ بڕواداران، ﴿أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَٰهُ وَجَعَلْنَا لَهُۥ نُورًا يَمْشِي بِهِۦ فِي ٱلنَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُۥ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَٰفِرِينَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾﴾ **سورەتی الأنعام /١٢٢**

بابەتی دووەم :دڵ پێویستی بە سێ شت هەیە:

أ-ئەو شتەی کە هێزی دەپارێزێت، ئەویش بە ئیمان و کاری چاکەو ئەنجامدانی هەموو جۆرە گوێڕایەڵیەکان دەبێت.

ب-خۆپاراستن لە زەرەرۆمەندەكان، ئەویش بەهۆی دوورکەوتنەوە لە هەموو جۆرە یاخی بوونێك و جۆرەکانی سەرپێچی کردن.

ج-وازهێنان لە هەموو ماددەیەکی ئازار دەر، ئەویش بەهۆی گەڕانەوەو پەشیمان بوونەوە.

بابــەتی ســێیەم:چارەســەرکردنی نەخۆشــی دڵ لــە زاڵبــوونی دەروون بەسەریدا دووچارەسەری هەیە:
لێپرسینەوەو پێچەوانەکردنی، وە لێپرسینەوەش دووجۆرە:
أ-جۆرێکیان پێش کارکردن و ئەمیش چوار شوێنی هەیە:
١-ئایا ئەم کارە لە دەسەڵاتیدا هەیە؟
٢-ئایا ئەم کارە کردنی چاکترە لە وازهێنانی؟
٣-ئایا ئەم کارە مەبەست لەکردنیدا خودایە؟
٤-ئایـا ئـەم کـارە پـشتیوانی هەیـەو پـشتیوانی هـەن یارمـەتی بـدەن و سـەری خـەن ئەگـەر کارەکـە پێویـستی بەپـشتیوانی هەبوو؟
وەئەگەر وەڵامەکە هەبوو ئەوا دەست دەکرێت بە ئەنجامدانی ئەگەرنا هەرگیز هەڵناسێت بە ئەنجام دانی.

ب-جۆرێکی تر دوای کار کردن ئەویش سێ جۆرە:
١-لێپرســـینەوەی دەروونـــی لەســـەر گوێڕایەڵییـــەك کـــە کەمتەرخــەمی تێــدا کردبێــت لــە مــافی خــوای گــەورەداو بەشێوەیەکی پێویست ئەنجامی نەدابێ. وە لەمافەکانی خوای گەورە بریتییە لە: دڵسۆزیو ئامۆژگاری کردن و پیشاندانی

دیمەنی چاکەو پیشاندانی منەتی خوایی لەسەری تیایدا.
وەپیشاندانی کەم تەرخەمی دوای هەموو ئەمانە.
٢-لێپرسینەوەی دەروونی لەسەر هەموو ئەو کردەوانەی کە نەکردنی چاکترە لەکردنی بۆی.
٣-لێپرسینەوەی دەروونی لەسەر شتێکی (موباح) یان عادەتی کە نەیکردووە. وە ئایا بەوە تەنها نیەتی بۆ خواو دەستەبەرکردنی ڕۆژی دوایی بووە تا سەرکەوتوو براوەبێت؟ یان نیەتی دونیا بووە تا دۆڕاوبێت؟
وەکۆی ئەمانە ئەوەیە کە لێپرسینەوەی دەروونی بکات لەسەر فەرزەکان پاشان تەواوی دەکات ئەگەر ناتەواو بوو. پاشان لێی دەپرسێتەوە لەبارەی نەهی‌یەکانەوە خۆ ئەگەر زانی شتێکی نەهی لێکراوی ئەنجامداوە ئەوا بە پەلە فریای دەکەوێت بە گەڕانەو پەشیمان بوونەوە، پاشان لێپرسینەوە لەسەر ئەو کردەوانەی کە بە ئەندامەکانی لەشی کردوویەتی، پاشان لەسەر بێ ئاگایی.[١٠٢]

---

[١٠٢] بروانە(اغاثة اللهفان)١/١٣٦

بابــەتی چــوارەم :چارەســـەرکردنی نەخۆشـــی دڵ لـــە دەســـت بەسەراگرتنی شەیتان بەسەریدا:

شەیتان دوژمنی مرۆڤەو دەربازبوون لە دەستی بەخۆپەنادانە شـــەرعیەکان دەبێـــت. وەپێغەمبـــەری خـــوا(ﷺ) پـــەناگرتن لەخراپەی دەروون و خراپەی شەیتانی کۆکردۆتەوە. ئەوەتا بە (ابوبکر)دەفەرمووێت: (بڵێ: اللهم فاطر السموات وألارض. عالم الغيب والشهادة. رب كل شئ ومليكه، أشهد أن لا اله الا أنت. أعوذ بك من شر نفسي. ومن شر الشيطان وشركه. وأن أقترف على نفسي سواء أو أجره الى مسلم). ئەمە بڵێ ئەگەر بەيانيت كردەوە، وەلەئێوارانداو كاتێكيش كە چوويتە سەر جێگای خەوتن.[١٠٣] وە خۆپەنادان و پشت بەستن و دڵسۆزی ڕێگری لە دەسەڵاتی شەیتان دەكەن.[١٠٤]

وصلى الله على عبده ورسوله محمد وعلى آله و أصحابه أجمعين ومن تبعهم بأحسان الى يوم الدين

---

[١٠٣] **الترمذي وابو داود و بروانە: صحيح الترمذي ١٤٢/٣**

[١٠٤] **بروانە: (اغاثة اللهفان)١٤٥/١-١٦٢.**